

PONOĆ U VRTU DOBRA I ZLA

Priča Savane

DŽON BERENT

Prevela
Branislava Radević-Stojiljković

■ Laguna ■

Mojim roditeljima

Sadržaj

PRVI DEO

1. Veče u Kući Merser	11
2. Odredište nepoznato	33
3. Sentimentalni džentlmen.	47
4. Kako sam se smestio	62
5. Pronalazač	73
6. Gospa od šest hiljada pesama	89
7. Velika carica Savane	106
8. <i>Svit Džordža Brauns</i>	137
9. Hodajući seks	141
10. Nije hvalisanje ako to stvarno uradiš	154
11. Najnovije vesti	180

DRUGI DEO

12. Pištolji	185
13. Čekovi i stanje na računu	195
14. Zabava godine	201

15. Građanska dužnost218
16. Suđenje227
17. Rupa u podu251
18. Ponoć u vrtu dobra i zla.257
19. Lafajet skvere, evo nas.273
20. Soni283
21. Beleške o reprizi297
22. Mahuna313
23. Ručak321
24. Crni menuet331
25. O čemu se pričalo u gradu352
26. Druga priča364
27. Srećan broj375
28. Slava389
29. I anđeli pevaju395
30. Šta je bilo posle.409

PRVI DEO

Prvo poglavlje

VEČE U KUĆI MERSEER

Bio je visok, star pedesetak godina, s mračno naočitim, gotovo zlokobnim crtama: uredno podrezanim brkovima, kosom prosedom na slepoočnicama, i očima tako crnim da su izgledale kao zatamnjeni prozori raskošne limuzine – on je mogao da vidi napolje, ali vi niste mogli da vidite unutra. Sedeli smo u dnevnoj sobi njegove viktorijanske kuće. Bila je to zapravo gradska palata, s tavanicama visokim četiri i po metra i velikim sobama lepih proporcija. Graciozno spiralno stepenište uzdizalo se iz centralnog predvorja ka zastakljenoj krovnoj kupoli. Na prvom spratu se nalazila balska dvorana. Bila je to Kuća Merseer, jedna od poslednjih velikih kuća Savane koja je još bila u privatnom vlasništvu. Zajedno sa zidom ograđenim vrtom i kočijašnicom pozadi, zauzimala je ceo jedan gradski blok. Iako Kuća Merseer nije bila najveća privatna kuća u Savani, zasigurno je bila najlepše nameštena. *Arhitektonski pregled* joj je posvetio šest strana. Knjiga o unutrašnjem prostoru najpoznatijih svetskih kuća prikazala ju je uz Sagamor hil, Biltmor i Čartvel. Kuća Merseer je bila predmet zavisti Savane, ponosne na svoje kuće. Džim Vilijams je u njoj živio sam.

Vilijams je pušio cigariljo king edvard. „Najviše uživam“, rekao je, „u tome da živim kao aristokrata bez bremena da

budem aristokrata. Plava krv je tako degenerisana sklapanjem brakova između sebe, i tako slaba. Toliko naraštaja značaja i veličine kojima moraš biti dorastao. Nije nikakvo čudo što im nedostaje ambicije. Ne zavidim im. Nalazim da vrede samo njihove spoljašnje oznake i ukras – fini nameštaj, slike, srebro – upravo one stvari koje moraju da prodaju kad novca nestane. A uvek ga nestane. Onda im ostanu samo njihovi lepi maniri.“

Govorio je dubokim glasom mekim kao pliš. Po zidovima njegove kuće visili su portreti evropske i američke aristokratije, koje su naslikali Gejnsboro, Hadson, Rejnolds, Vistler. Hronološki sled vlasnika tih predmeta vodio je unazad do vojvoda i vojvotkinja, kraljeva, kraljica, careva, imperatora i diktatora. „U svakom slučaju“, rekao je, „kraljevske porodice su bolje.“

Vilijams je otrešao pepeo s cigare u srebrnu pepeljaru. Tamnosiva tigrasta mačka popela mu se i smestila u krilo. Nežno ju je pogladio. „Znam da sam sklon da odajem pogrešan utisak ovakvim svojim životom. Ali ne pokušavam nikog da zavaram. Pre više godina vodio sam grupu posetilaca u obilazak kuće i zapazio kako jedan čovek daje znak svojoj ženi. Video sam kako joj bezglasno, samo usnama, izgovara reči: 'Stari novac!' Taj čovek je bio Dejvid Hauard, vodeći svetski ekspert u oblasti kineskog porcelana. Posle sam ga odveo u stranu i rekao mu: 'Gospodine Hauarde, rodio sam se u Gordonu u Džordžiji. To je jedna varošica nedaleko od Mejkona. Najveće što postoji u Gordonu je rudnik krede. Otac mi je bio berberin, a majka je radila kao sekretarica u rudniku. Moj novac – onoliko koliko ga imam – star je oko jedanaest godina.' Dakle, čovek se potpuno zaprepastio. 'Znate li šta me je navelo da pomislim da ste iz stare porodice', rekao je, 'osim portreta i antikviteta? One tamo stolice. Vez na tapaciranom delu se oparao. Novi novac bi to odmah popravio. Stari bi ostavio tako kako je.' 'Znam', rekao sam mu. 'Neke moje najbolje mušterije potiču od starog novca.'“

Za onih šest meseci koliko sam živeo u Savani, često sam slušao kako se pominje ime Džima Vilijamsa. Kuća je bila jedan razlog tome, ali bilo je i drugih. On je bio uspešan trgovac antikvitetima i restaurator starih kuća. Bio je predsedavajući Akademije Telfer, lokalnog muzeja. Njegovo ime se pominjalo među autorima članaka u časopisu *Antikviteti*, a Vendel Garet, urednik tog časopisa, govorio je za njega da je genije: „Ima izuzetno oko da nađe stvari. Veruje svome sudu i voljan je da rizikuje. Uskočiće u avion i otići bilo kuda na aukciju – u Njujork, u London, u Ženevu. Ali u duši je južnjački šovinista, umnogome pravi sin ovoga kraja. Mislim da ne mari mnogo za Jenkije.“

Vilijams je igrao aktivnu ulogu u restauraciji istorijskog jezgra Savane, počevši od pedesetih godina dvadesetog veka. Džordža Foset, dugogodišnja konzervatorka, prisećala se kako je bilo teško zainteresovati i uključiti ljude u spasavanje centra Savane tih ranih godina. „Stari deo grada postao je sirotinjski kvart“, rekla je. „Banke su povukle crtu oko celog tog kraja. Velike stare kuće su se urušavale ili su ih rušili da bi napravili prostora za benzinske stanice i parkirališta, i nije se mogao dobiti nikakav kredit da bi se krenulo s njihovim spasavanjem. Ulicama su hodale prostitutke. Bračni parovi s decom plašili su se da žive u centru zato što se to smatralo opasnim.“ Gospođa Foset bila je članica male grupe poštovanih i prefinjenih konzervatora, koja se od tridesetih godina dvadesetog veka trudila da progna benzinske stanice i da spase kuće. „U jednom smo uspeli“, kazala je. „Zainteresovali smo investitore početnike koji bi sledili naš projekat.“

Jedan od njih bio je Džim Vilijams. Kupio je niz jednospratnica na Ist kongres stritu, sve ih obnovio i prodao. Ubrzo je počeo da kupuje, obnavlja i prodaje na desetine kuća u centru Savane. Novinski članci su privukli pažnju na njegove restauracije, pa mu je sve više rastao posao sa antikvitetima. Počeo je

svake godine da odlazi u Evropu da bi kupovao. Otkrile su ga domaćice iz visokog društva. Vilijams se bogatio naporedo sa renesansom istorijskog jezgra Savane. Početkom sedamdesetih godina prošlog veka u centar grada su počeli da se vraćaju braćni parovi s decom, a prostitutke su prešle na Montgomeri strit.

Posle velikog priliva novca Vilijams je kupio Kebidž Ajlend, jedno od morskih ostrva koja čine arhipelag duž obale Džordžije. Kebidž Ajlend je bio ludost. Ostrvo je imalo površinu od tek nešto više od sedam kvadratnih kilometara, od čega je sve osim pet hektara bivalo pod vodom za vreme plime. Hiljadu devetsto šezdeset šeste godine platio ga je pet hiljada dolara. Stari morski vuci su mu u marini rekli da je prevaren i da je Kebidž Ajlend samo godinu dana pre toga bio na prodaju za polovinu od te sume. Pet hiljada dolara je bilo mnogo novca za nakvašenu nekretninu na kojoj čak ne možeš ni kuću da izgradiš. Međutim, nekoliko meseci kasnije, ispod nekoliko ostrva blizu obale, uključujući i Kebidž Ajlend, pronađeni su fosfati. Vilijams je prodao ostrvo korporaciji *Ker-Makgi* iz Oklahome za šeststo šezdeset hiljada dolara. Nekoliko vlasnika okolnih ostrva smejalo mu se što je skočio na prvi mamac i progutao ga. Oni su čekali bolju cenu. Nekoliko nedelja posle toga država Džordžija je zabranila bušotine i kopanje duž obale. Posao s fosfatima je propao, a ispostavilo se da je Džim Vilijams bio jedini koji je prodao na vreme. Njegova oporezovana dobit iznosila je pola miliona dolara.

Onda je počeo da kupuje veće kuće. Jedna od njih je bila Kuća Armstrong, monumentalna građevina u stilu italijanskih renesansnih palata, koja se nalazila u Bul stritu, tačno naspram kluba *Ogltorp*. Kuća Armstrong se grandiozno nadvijala nad klubom *Ogltorp*, koji je u poređenju s njom bio mali, a što je, po lokalnom predanju, i bila njena svrha. Za Džordža Armstronga, magnata brodovlasnika, pričalo se da je sagradio tu kuću hiljadu devetsto devetnaeste godine kao reakciju na to što ga tajnim glasanjem nisu primili u članstvo kluba. Iako ta priča

zapravo nije tačna, Kuća Armstrong je bila lavovska građevina. Likovala je, mrgodila se i dominirala kao obris neke preteće senke. Imala je čak i zavojitu kolonadu koja se pružala napolje kao džinovska šapa koja samo što nije smrvila arogantni klub *Ogltorp* na drugoj strani ulice.

Nečuvena velelepnost Kuće Armstrong privukla je Vilijam-
sa i njegov sve veći apetit za veličinom. On nije bio član kluba *Ogltorp* – bilo je malo verovatno da bi klub pozvao u članstvo nove biznismene iz srednje Džordžije koji prodaju antikvitete – ali to ga nije mučilo. Držao je antikvarijat u Kući Armstrong godinu dana, a onda ju je prodao advokatskoj firmi *Buhen, Vilijams i Levi*, i nastavio da živi aristokratskim životom iako nije bio aristokrata. Češće je putovao u Evropu radi kupovine antikviteta – sad sa stilom, na brodu *Kvin Elizabet 2* – i slao kući kontejnere pune važnih slika i finog engleskog nameštaja. Kupio je svoje prve Faberžeove komade. Vilijams je gradio položaj u Savani i time dražio stanovnike plave krvi. „Kako je to biti *nouveau riche*?“, * pitali su ga jednom prilikom. „Računa se samo *riche*“, odgovorio je Vilijams. Pošto je to izjavio, kupio je Kuću Merser.

Kuća Merser je bila prazna više od deset godina. Stajala je na zapadnom kraju Monterej skvera, jednog od najelegantnijih trgova u senci drveća u Savani. Bila je to palata u italijanskom stilu, od crvene cigle, sa visokim lučnim prozorima s ukrasnim balkonima od kovanog gvožđa. Bila je povučena od ulice, uzdržana i daleka iza velikog prednjeg travnjaka i ograde od kovanog gvožđa, i nije toliko gledala na skver koliko je njime predsedavala. Poslednji stanovnici kuće – Šrajnersi – koristili su je kao dvoranu Eli templ. Okačili su na prednja vrata neonsku sablju i vozili se po unutrašnjosti kuće motociklima. Vilijams se posvetio restauraciji kuće u nešto veće od njene prvobitne elegancije. Kad su radovi završeni, hiljadu devetsto

* Fr.: skorojević, novi bogataš. (Prim. prev.)

sedamdesete, priredio je veliku svečanost za Božić i pozvao krem visokog društva Savane. Te noći kad je svečanost održana, svi prozori Kuće Merser blistali su od svetlosti sveća; svaka soba je imala blistavi kristalni luster. Napolju su stajali posmatrači okupljeni u grupama, gledali goste kako dolaze i zadivljeno zurili u divnu kuću koja je tako dugo bila u mraku. U prizemlju je pijanista svirao muziku za koktel-zabave, a u balskoj dvorani na spratu orguljaš je izvodio klasična dela. Gospođe u dugim večernjim haljinama kretale su se po spiralnom stepeništu kao reka satena i svilenog šifona. Stara Savana bila je zaslepljena.

Ta zabava je uskoro postala stalni događaj u društvenom kalendaru Savane. Vilijams ju je uvek zakazivao na vrhuncu zimske društvene sezone – noć pre Kotiljona, bala za debitantkinje. Taj petak uveče postao je poznat kao noć božićne zabave Džima Vilijamsa. „Morate razumeti“, izjavio je jedan pripadnik visokog društva, šesta generacija rođenih u Savani, „da Savana veoma ozbiljno shvata svoje zabave. Ovo je grad u kojem gospoda imaju svoje bele kravate i svoje frakove. Mi ih ne unajmljujemo. Zato Džimu stvarno služi na čast što je stvorio sebi tako istaknuto mesto na društvenoj sceni, iako nije rođen u Savani i premda je novi biznismen.“

Hranu na Vilijamsovima zabavama uvek je obezbeđivala najtraženija žena koja se bavila kateringom – Lusil Rajt. Gospođa Rajt je bila crnkinja svetle kože čije su usluge bile toliko cenjene da se znalo kako su vodeće domaćice Savane u stanju i da promene datum zabave ako ona nije dostupna. Prefinjenost gospođe Rajt bilo je lako zapaziti. Gosti bi grickali štapiće od sira, ili jeli marinirane škampe, ili odgrizli komadić kanapea s paradajzom, pa se znalački nasmešili. „Lusil... !“, kazali bi i više ništa nije trebalo reći. (Sendvičići s paradajzom Lusil Rajt nikad nisu bili raskvašeni zato što bi prvo potapkala paradajz papirnom salvetom. To je bila samo jedna od njenih brojnih tajni.) Njeni klijenti su je visoko cenili. „Ona je prava gospođa“, često su govorili, a po načinu na koji su to izgovarali bilo vam

je jasno da to smatraju velikom pohvalom za jednu crnkinju. Gospođa Rajt je zauzvrat cenila svoje klijente, mada je jednom priznala da domaćice prijema u Savani, čak i one bogate, imaju običaj da joj dođu i kažu: „Nego, Lusil, htela bih fini prijem, ali ne bih da potrošim previše novca.“ Džim Vilijams nije bio takav. „On voli da se posao obavi u velikom stilu“, govorila je gospođa Rajt, „i veoma je izdašan s novcem. Veoma. Veoma. Uvek mi kaže: 'Lusil, doći će mi dvesta ljudi i hoću našu, primorsku južnjačku hranu, i to obilje hrane. Neću da fali. Nabavi sve što ti treba. Ne marim koliko košta.'“

Božićna zabava Džima Vilijamsa bila je, po rečima iz *Džordža gazete*, zabava za koju „živi“ visoko društvo Savane. Ili bez koje živi, pošto je Vilijams uživao u tome da iz godine u godinu menja spisak gostiju. Ispisao bi njihova imena na kartice i onda ih raspoređivao na dve gomile: na svežanj „U“ i svežanj „VAN“. Premeštao je kartice iz jednog svežnja u drugi i nije to držao kao tajnu. Kad tokom godine ne bi bio zadovoljan nekim, taj neko bi bio kažnjen kad dođe Božić. „Moj svežanj 'VAN' je debeo dva i po centimetra“, rekao je jednom za *Gazetu*.

Ranovečernja sumaglica je pretvorila pogled na Monterej skver u pozornicu razlivenih kontura, s bokorima ružičastih azaleja i pohabanom draperijom od hrastova i španske mahovine. Bledi mramorni postament spomenika Pulaskiju maglovito se presijavao u pozadini. Na Vilijamsovom stočiću za kafu počivao je primerak knjige *U kući u Savani – veliki enterijeri*. Bio sam video istu tu knjigu na više stočića za kafu u Savani, samo što je ovde njen efekat bio nadrealan: na prednjoj korici knjige nalazila se fotografija upravo ove sobe.

Vilijams me je prethodno skoro ceo sat vodio u obilazak Kuće Merser i svoje antikvarnice, koja je bila smeštena u nekadašnjoj kočijašnici. U balskoj dvorani je svirao orgulje, najpre

jedno Bahovo delo, a onda *I Got Rhythm*. Konačno, da bi demonstrirao zaglušujuće moći orgulja, odsvirao je pasaž iz *Pièce Héroïque* Sezara Franka. „Kad moji susedi puste svoje pse da zavijaju po celu noć“, rekao je Vilijams, „zauzvrat dobiju ovo.“ U trpezariji mi je pokazao svoja kraljevska blaga: srebrni pribor za jelo kraljice Aleksandre, porcelan vojvotkinje od Ričmonda i srebrni servis za šezdeset osoba koji je pripadao jednom ruskom velikom knezu. Grb sa vrata Napoleonove krunidbene kočije visio je na zidu u dnevnoj sobi. Tu i tamo po kući stajali su Faberžeovi predmeti – tabakere, ukrasi, kutije ukrašene draguljima – znamenja aristokratije, plemstva, kraljevskog statusa. Dok smo išli iz sobe u sobu, sićušne elektronske crvene lampice treperile su u prepoznavanju našeg prisustva.

Vilijams je bio obučen u široke sive pantalone i plavu pamučnu košulju podvrnutih rukava. Njegove masivne crne cipele s debelim gumenim đonovima neobično su odudarale u eleganciji Kuće Merser, ali su zato bile praktične; Vilijams je svakodnevno provodio sate na nogama, restaurirajući antikni nameštaj u svojoj radionici u podrumu. Ruke su mu bile grube i žuljevite, ali dobro izribane i čiste, bez mrlja od masnoće.

„Ako postoji jedna osobina zajednička svim žiteljima Savane“, rekao je, „onda je to njihova ljubav prema novcu i činjenica da ga nerado troše.“

„Ko onda kupuje one skupe antikvite koje sam video u vašoj radnji?“, upitao sam.

„Upravo to hoću da kažem“, odgovorio je. „Ljudi koji nisu iz ovog grada, nego iz Atlante, Nju Orleansa, Njujorka. Tamo obavljam najveći deo svoga posla. Kad nađem neki naročito fin komad nameštaja, pošaljem fotografiju antikvaru iz Njujorka. Ne gubim vreme pokušavajući da ga prodam ovde u Savani. Nije reč o tome da ljudi odavde nemaju dovoljno novca. Reč je o tome da su veoma škrti. Daću vam jedan primer.“

Ovde živi jedna žena, *velika dama* u samom vrhu društva, koja spada među najbogatije ljude Jugoistoka, a ne samo

Savane. Posедуje rudnik bakra. Sagradila je veliku kuću u ekskluzivnom delu grada, repliku neke čuvene kuće sa plantaže u Luizijani, sa ogromnim belim stubovima i zavojitim stepenicama. Možete da je vidite s mora. Svi kažu: 'Ooooo, gledaj ono!', kad prolaze pored nje. Ja tu ženu obožavam. Kao majka mi je. Ali to je najškrtrija žena koja je ikada postojala! Pre nekoliko godina naručila je gvozdenu dvokrilnu kapiju za svoju kuću. Kapija je dizajnirana i napravljena specijalno za nju. Međutim, kad su joj je isporučili, dobila je napad besa, kazala da je kapija užasna, da je obično đubre. 'Nosite je', kazala je, 'neću da je vidim!' A onda je pocepala račun, koji je iznosio hiljadu i četiristo dolara – u to vreme sasvim poštenu sumu.

Livnica je uzela kapiju nazad, ali nisu znali šta da rade s njom. Najzad, nije bilo velike potražnje za ukrasnim gvozdenim kapijama te veličine. Mogli su da je prodaju samo u bescenje. Pa su spustili cenu sa hiljadu i četiristo na sto devedeset dolara. Prirodno, ona žena je sutradan poslala u livnicu svog čoveka sa sto devedeset dolara i danas te vratnice vise na šarkama njenih stubova, za koje su prvobitno i napravljene. E to je prava Savana. Na to mislim kad kažem da je škrta. Ne treba da vas zavaraju mesečina i magnolije. Savana je više od toga. Ovde stvari mogu da postanu vrlo mutne.“ Vilijams je pomilovao mačku i ponovo otrešao pepeo u pepeljaru.

„Tridesetih godina prošlog veka imali smo jednog sudiju, člana jedne od vodećih porodica u ovom gradu. Živeo je na jednom susednom trgu, ovde blizu, u velikoj kući s visokim belim stubovima. Njegov stariji sin je izlazio po gradu s devojkom nekog gangstera. Gangster ga je upozorio da prekine, ali sudijin sin je terao dalje. Jedne noći čulo se zvono na ulazu, a kad je otvorio vrata, sudija je video svoga sina kako leži na tremu i krvari, a genitalije su mu bile zataknete pod rever. Doktori su ih zašili nazad, ali telo ih je odbacilo i on je umro. Sutradan je u novinama osvanuo naslov PAD S TREMA ISPOSTAVIO SE KAO FATALAN. Većina članova te porodice i danas poriče

da se ubistvo ikada dogodilo, ali žrtvina sestra mi je rekla da je to istina.

I tu nije kraj. Isti taj sudija je imao još jednog sina. Ovaj je živio u kući na Vitaker stritu. Njegova žena i on su imali običaj da se svađaju. Mislim da se stvarno svađaju i tuku, da bacaju jedno drugo preko sobe i slično. Tokom jedne takve svađe njihova trogodišnja kći je neopaženo sišla u prizemlje baš kad je muž krenuo da baci ženu na jedan mermerni sto. Kad je žena udarila o sto, on se prevrnuo i smrvio malu devojčicu. Našli su je tek sat kasnije, kad su podizali stvari oborene u svađi. Što se porodice tiče, ni taj incident se nije nikada dogodio.“

Vilijams je podigao staklenu posudu s vinom madera i dopunio nam čaše. „Piti maderu je, znate, veliki ritual Savane“, rekao je. „Zapravo je slavljenje neuspeha. Britanci su u osamnaestom veku poslali brodove pune loze iz Madere, u nadi da će pretvoriti Džordžiju u vinogradarsku koloniju. Savana je na istoj geografskoj širini kao Madera. I tako, loza je uvenula, ali Savana nikad nije izgubila sklonost ka vinu madera. Kao i ka svim ostalim alkoholnim pićima, kad smo već kod toga. Ovde dole prohibicija nije ništa čak ni usporila. Svi su imali svoje načine da dođu do alkohola, čak i male starice. Naročito stare dame. Jedna grupa gospođa kupila je kubanski brod za prevoz ruma, koji je plovio tamo-amo između Kube i naše obale.“

Vilijams je otpio gutljaj iz svoje čaše. „Jedna od tih staričica umrla je baš pre nekoliko meseci. Stara gospođa Morton. Bila je čudo. Celoga života je radila samo ono što joj se sviđalo, bog je blagoslovio. Sin joj je jednog zimskog raspusta došao kući s koledža i doveo svoga cimera. Mama i cimer s koledža su se zaljubili jedno u drugo; cimer se preselio kod nje u glavnu spavaću sobu, tata se preselio u jednu od gostinskih soba, a sin se vratio u koledž i više nikad nije došao kući. Od tada pa nadalje gospodin i gospođa Morton i cimer živeli su u toj kući u takvim okolnostima sve dok stari nije umro. U javnosti su se pojavljivali kao i uvek i pretvarali se da se nije dogodilo ništa

nečuvano. Mamin mladi ljubavnik radio je kao njen vozač. Kad god ju je odvezio na bridž i dolazio po nju, druge gospođe su izvirivale kroz venecijanere da ih vide. Ali nikad nisu dale do znanja da ih to zanima jer niko, *niko* nikad nije pomenuo njegovo ime u njenom prisustvu.“

Vilijams je za trenutak začutao, bez sumnje razmišljajući o nedavno preminuloj gospođi Morton. Monterej skver je kroz otvoren prozor bio tih, čuli su se samo zrikavci i kola koja bi tu i tamo prošla bez žurbe kružnim tokom na skveru.

„Šta mislite, šta bi se dogodilo“, upitao sam, „kad bi turistički vodiči pričali tu priču u autobusima punim turista?“

„To nije moguće“, odgovorio je Vilijams. „Drže se toga da sve bude prikladno i nadobudno.“

Rekao sam mu da sam baš toga dana, dok sam pešice dolazio kod njega, čuo kako vodič turistima koji autobusom obilaze grad govori o njegovoj kući.

„Bog ih blagoslovio, i njih i njihove sitne duše što se dosađuju“, rekao je Vilijams. „Šta je rekao vodič?“

„Kazala je da se u ovoj kući rodio čuveni kantautor Džoni Merser, čovek koji je napisao *Monn River, I Wanna Be Around, Too Marvelous for Words*, i druge klasike.“

„Netačno, ali ne i potpuno bez osnove“, rekao je Vilijams. „Šta još?“

„Da je prošle godine Žaklina Onazis ponudila da kupi ovu kuću i sve u njoj za dva miliona dolara.“

„Vodič dobija tri minus za tačnost“, rekao je Vilijams. „A sad ću vam ispričati šta se zaista dogodilo.“

Izgradnju kuće započeo je hiljadu osamsto šezdesete Hju Merser, general Konfederacije, pradedu Džonija Mersera. Još je bila nedovršena kad je izbio Građanski rat, a general Merser je posle rata dospao u zatvor i suđeno mu je za ubistvo dva dezertera iz vojske. Na kraju je oslobođen optužbi, najviše zahvaljujući svedočenju svoga sina, i pušten iz zatvora kao slomljen i veoma gnevan čovek. Prodao je kuću, a novi vlasnici

su je dovršili. Tako da nijedan Merser nikad nije živio ovde, uključujući i Džonija. Kasnije u životu, međutim, Džoni je imao običaj da svrati kad je u gradu. Štaviše, snimio je emisiju s Majklom Dagleom u prednjem dvorištu. Jednom je ponudio da kupi kuću, ali ja sam mu rekao: 'Ne treba ti, Džoni, samo bi završio kao njen sluga, što sam i sâm.' I to je najbliže tvrdnji da je ikada živio ovde.“

Vilijams se zavalio na naslon i odaslao tanku struju dima od cigare ka tavanici. „Doći ću i do Žakline Onazis za trenutak“, rekao je, „ali prvo želim da vas uputim u drugi jedan deo istorije, koji naši vodiči nikad ne pominju. Reč je o incidentu koji ja zovem 'dan zastave'. Dogodilo se pre par godina.“

Ustao je i prišao prozoru. „Monterej skver je divan“, rekao je. „Po mom mišljenju to je najlepši od svih trgova u Savani. Arhitektura, drveće, spomenik, način na koji se sve uklapa. Filmadžije ga obožavaju. U poslednjih šest godina u Savani je snimano dvadesetak filmova, a Monterej skver je omiljena lokacija za snimanje.“

„Svaki put kad se nešto snima, grad poludi. Svi žele da budu statisti i da upoznaju filmske zvezde i da posmatraju sa strane. Gradonačelnik i gradsko veće misle da je to divno jer će filmske kompanije trošiti novac ovde, i proslaviće Savanu, i to će doprineti turizmu.“

Ali to u stvarnosti uopšte nije tako divno. Filmadžije lokalnim statistima plaćaju minimalne dnevnice, a Savana posle ne dobija nikakav publicitet jer publika obično nema blagog pojma o tome gde su filmovi snimani. Štaviše, ispostavi se da su troškovi grada veći od dobiti, ako uračunate prekovremeni rad sanitaraca i policije, i ometanje saobraćaja. A filmske ekipe su nepopravljivo proste. Ostavljaju gomile đubreta. Uništavaju rastinje. Gaze travu. Jedna ekipa je čak posekla palmu preko, na skveru, jer im, eto, nije odgovarala.

Dakle, najprostačkija gomila filmadžija došla je u grad pre par godina da snima televizijski film o ubistvu Abrahama

Linkolna. Izabrali su Monterey skver za jednu važnu scenu na otvorenom, a s nama se, naravno, nisu konsultovali. Noć pre početka snimanja policija je došla u obilazak i iznebuha nam svima naredila da sklonimo svoje automobile sa skvera i da ne ulazimo i ne izlazimo iz kuća od deset pre podne do pet po podne. Filmska ekipa je onda istovarila na ulicu pet kamiona zemlje i raširila ih po skveru kako bi izgledao kao nepopločane ulice 1865. Sutradan ujutru probudili smo se i zatekli skver pun konja i zaprežnih kola i dama u krinolinama i s debelim slojem prašine po svemu. Bilo je to nepodnošljivo. Kamere su bile nasred skvera, usmerene pravo u ovu kuću.

Nekoliko mojih suseda tražilo je od mene da preduzmem nešto kao osnivač i bivši predsednik Udruženja žitelja gradskog centra. Izašao sam i zatražio od producenta da priloži hiljadu dolara kao donaciju Društvu humanosti, kako bi pokazao svoje dobre namere. Rekao je da će razmisliti i da će mi odgovoriti do podneva.

Podne je došlo i prošlo. Producent nije odgovorio. Umesto toga, kamere su zazujale. Odlučio sam da mu pokvarim kadar i evo kako sam to učinio.“

Vilijams je otvorio komodu s leve strane prozora i izvadio trubu crvene tkanine. Podigao ju je iznad glave i razmotao naglim pokretom ručnog zgloba. Bila je to nacistička zastava od dva i po metra.

„Spustio sam ovo kroz prozor, preko balkona“, rekao je. Držao je zastavu visoko pa sam mogao dobro da vidim veliki crni kukasti krst na podlozi belog kruga jarkocrvene zastave.

„Kladim se da je to zaustavilo snimanje“, rekao sam.

„Da, ali samo privremeno“, odgovorio je. „Kamermani su se prebacili s druge strane kuće, pa sam premestio zastavu na prozor dnevne sobe. Konačno su snimili ono što su hteli, ali bar sam im dao do znanja da su nepoželjni.“

Vilijams je umotao zastavu i vratio je u komodu. „Ali nisam očekivao javnu reakciju koju je to izazvalo. *Savana moning njuz*

objavili su priču preko cele naslovne strane, i to s fotografijama. Napisali su pogrdne komentare i objavili gnevna pisma. Toga se uhvatio čak i radio, a bilo je i na večernjim vestima na televiziji.

Našao sam se u položaju da objašnjavam da nisam nacista i da sam upotrebio zastavu kako bih kreirao putovanje kroz vreme i sprečio veoma bezobzirne filmadžije, koji nisu Jevreji, koliko je meni poznato. Ali jesam načinio jedan strašan previd. Zaboravio sam da se tačno naspram skvera nalazi sinagoga Micve Izrael. Rabin mi je napisao pismo u kojem mi je postavio pitanje kako to da imam pri ruci nacističku zastavu. Odgovorio sam mu da ju je moj ujak Džes doneo kao trofej iz Drugog svetskog rata. Rekao sam mu i da sakupljam artefakte raznih poraženih imperija, pa su ta zastava i još nekoliko predmeta iz Drugog svetskog rata jednostavno deo te kolekcije.“

„Onda nisam pogrešio“, kazao sam. „Ono je nacistički bo-dež koji sam video u zadnjem salonu.“

„Imam ih nekoliko“, rekao je Vilijams, „plus nekoliko primeraka oružja što se nosi o pojasu, kao i ukras sa haube nacističkih kola. I to je otprilike sve, mada artefakti Hitlerovog režima nisu popularni, ali imaju istorijsku vrednost. Većina ljudi je shvatila moj gest i znaju da nije bilo ničeg političkog u mom protestu. Vatra se povukla posle par nedelja, ali povremeno naiđem na žeravicu koja se puši, u vidu gnevnihih pogleda u očima ljudi koji prelaze na drugu stranu skvera da bi me izbegli.“

„Ali, koliko sam shvatio, niste izopšteni.“

„Ne, nikako. Šest meseci posle 'dana zastave' došla mi je u posetu Žaklina Onazis.“

Vilijams je prošao kroz sobu i podigao iskošeni poklopac pisaćeg stola. „Dvapat godišnje“, rekao je, „aukcijska kuća *Kristi* priređuje u Ženevi prodaju Faberžea. Prošle godine je zvezda prodaje bila jedna izuzetna kutijica od žada. Naširoko je oglašavana i vladalo je veliko uzbuđenje zbog nje. Za te aukcije zadužen je Geza fon Habzburg, čovek koji bi bio

nadvojvoda Austrougarskog carstva kad bi i dalje postojalo. Geza je moj prijatelj. Godinama dolazim na te aukcije. Prirodno, otputovao sam avionom i na ovu i rekao: 'Gezo, ovde sam da bih kupio onu kutijicu.' Geza se nasmejao i rekao: 'Džime, poprilično mnogo ljudi je ovde da bi kupili tu kutijicu.' Zamisljao sam kako licitiram protiv Malkoma Forbsa i ostalih njegove sorte, ali pomislio sam da ću bar podići cenu. Pa sam tako rekao: 'Pa, Gezo, recimo to ovako: Ako me neko nađide u licitaciji i kupi tu kutijicu, onda će, tako mi boga, znati da je kupio kutijicu!' Licitacija je počela od najviše procenjene sume. Konačno sam kupio kutijicu za sedamdeset hiljada dolara. A onda sam preleteo Atlantik konkordom, vratio se i priredio zabavu sa šampanjcem dok je ta kutijica počivala na platnom prekrivenom poslužavniku.

Već sutradan ujutru bio sam dole, u radionici u podrumu, i restaurirao nameštaj, mučen džet-legom i neobrijan, kad je neko zazvonio na ulazu. Poslao sam gore jednog od svojih pomoćnika – Berija Tomasa – da vidi ko je. Vratio se trčeći niza stepenice, bez daha, i rekao da je na vratima turistički vodič i pita da li bih poveo Žaklinu Onazis u obilazak kuće. Pomislio sam da je to neistina i čisto sranje, ali ipak sam otišao gore i tamo je bio vodič, a u kolima je zaista čekala Žaklina Onazis.

„Zamolio sam vodiča da se voze malo po bloku i da mi daju šansu da se obrijem i pripremim kuću. Dok su to činili, spremio sam se, a momcima sam rekao da obave ono što smo zvali 'priprema za obilazak'. To je već ustanovljeni rutinski postupak i potrebno je desetak minuta da se popale lampe, otvore prozorski kapci, isprazne pepeljare i sklone novine. Baš kad smo završili, ponovo se oglasilo zvono na vratima, a pred njima su stajali gospođa Onazis i njen prijatelj Moris Tempelsmen. 'Molim vas izvinite što vas nisam primio odmah', kazao sam, 'ali sinoć sam se vratio s Faberžeove licitacije u Ženevi.' Kad sam to rekao, gospodin Tempelsmen je upitao: 'Ko je kupio kutiju?', a ja sam odgovorio: 'Izvolite, uđite da vidite.' Bez

ijedne dalje reči, on je uzeo gospođu Onazis podruku i kazao: 'Eto vidiš. Rekao sam ti da treba da je kupimo.'

Vilijams mi je pružio kutiju. Bila je jarke tamnozeleno boje, kvadratnog oblika, deset sa deset centimetara. Sa gornje strane bila je prekrivena rešetkastim ukrasom od brilijanata po kojem su mestimično bili raspoređeni dijamanti i rubini. Na sredini se nalazio ovalni medaljom od emajla, sa inicijalima Nikolaja Drugog, izrađenim od dijamanta i zlata.

„Bili su u kući nekih sat vremena“, nastavio je Vilijams. „Sve su pogledali. Išli smo na sprat i svirao sam im orgulje, a onda smo sve troje igrali rulet. Bili su zaista šarmantni. Tempelsmen je imao ono što ja zovem 'farbanje umakanje'. Kao da uzmeš čoveka, okreneš ga naglavačke i umočiš mu glavu u farbu za kosu tačno do ušiju. Zanimljiv čovek, veoma upućen u antikvitete. Zapravo oboje su upućeni. Putovali su njegovom jahtom uz obalu, ali gospođa Onazis je bila veoma jednostavna. Imala je na sebi beli laneni kostim i nije se čak ni potrudila da skine prašinu sa stolice kad smo seli u vrtu. Pozvala me je da je posetim u njenoj 'kolibi' kad sledeći put dođem u Njujork. Kad su odlazili, pitala me je gde je najbliži *Burger king*.“

„A ponuda da kupi kuću za dva miliona dolara?“, upitao sam.

„Nije učinila ništa tako glupo, ali izgleda da je kazala gospodinu Tempelsmenu pred turističkim vodičem – koji je to posle, naravno, rekao za novine – kako bi želela da poseduje ovu kuću i sve u njoj. 'Ali ne i Džima Vilijamsa', rekla je, 'njega ne mogu da priuštim.'“

Prešao sam prstima preko Faberžeove kutije. Poklopac se lako otvarao na šarkama. Zlatna kopča se zatvarala prigušenim klikom. Dok sam zurio u taj zaslepljujući predmet, bio sam tek polusvestan zvuka okretanja ključa u bravi Kuće Merser i koraka koji su se približavali kroz ulazno predvorje. Najednom je kroz vazduh zasekao oštar glas.

„Dođavola! Dođavola, *jebeno* dođavola!“

Na vratima je stajao plavokos momak. Izgledao je kao da ima devetnaest ili dvadeset godina. Obučen u plave farmerke

i crnu majicu bez rukava sa spreda odštampanim belim natpisom JEBI SE. Tresao se od jedva kontrolisanog besa. Safirno-plave oči su mu sevale.

„U čemu je problem, Deni?“, upitao ga je Vilijams mirno, ne ustajući sa stolice.

„Boni! Prokleta kučka. Ispalila me! Ide po svim južnim barovima. Dođavola! Neću više da je trpim!“

Dečko je zgrabio bocu sa stola i napunio kristalnu čašu do ruba. I iskapio je. Ruke su mu bile tetovirane – na jednoj ruci zastava Konfederacije, na drugoj biljka marihuane.

„Priberi se sad, Deni“, rekao je Vilijams odmerenim glasom. „Samo mi ispričaj šta se dogodilo.“

„Možda sam zakasnio nekoliko minuta! Izbačen sam iz ritma. Pa šta! Jebote! Njena drugarica kaže da je otišla zato što nisam bio tamo kad sam rekao da ću biti.“ Namrgodio se na Vilijamsa. „Daj mi dvadeset dolara! Treba mi novca. Besan sam!“

„Za šta će ti?“

„Ne tiče te se, jebote! Treba mi da se uradim večeras ako baš hoćeš da znaš. Eto za šta!“

„Mislim da si to već postigao, ortak.“

„Nisam još ni blizu da se uradim!“

„Nego, Deni, nemoj to da radiš i da voziš kola. Sigurno će te uhapsiti. Već su podizali optužnicu protiv tebe kad si se poslednji put, citiram, uradio. Ovoga puta će te stvarno srediti.“

„E jebe mi se i za tebe i za Boni i za prokletu policiju!“

I to rekavši, dečko se okrenuo i naglo izašao iz sobe. Ulazna vrata su se zalupila. Napolju su se otvorila i zatvorila vrata od kola. Večernji mir je zaparala duga, oštra škripa guma. Začula se još jednom, kad su kola zašla za ugao na Monterey skveru, a onda opet kad su pojurila Bul stritom. A onda se sve utišalo.

„Izvinjavam se“, rekao je Vilijams. Ustao je i sipao sebi piće, ovoga puta ne maderu nego čistu votku. A onda je tiho, gotovo neprimetno, uzdahnuo i pustio ramena da se opuste.

Spustio sam pogled i video da i dalje držim Faberžeovu kutiju. Stezao sam je tako jako da sam se za trenutak uplašio

da nisam pomerio neke dragulje s poklopca. Izgledala je ne-dirnuto. Pružio sam je nazad Vilijamsu.

„To je Deni Hensford“, rekao je. „Radi za mene honorarno, pomaže oko nameštaja u radionici.“

Vilijams je proučavao vrh svoje cigare. Bio je miran, kontrolisan.

„Ovo nije prvi put da se desi ovako nešto“, rekao je. „Već pretpostavljam kako će se to završiti. Kasnije, noćas oko pola četiri, zazvoniće telefon. Biće to Deni. Reći će: 'Hej, Džime! Ovde Deni. Stvarno mi je žao što te budim. Čoveče, kako sam se uradio večeras! Čoooveče, jesam li napravio neke krupne greške!' A ja ću reći: 'Pa, Deni, šta se desilo ovoga puta?' A on će reći: 'Zovem iz zatvora. Aha, opet su me zatvorili. Ali nisam ništa loše učinio. Išao sam Ejberkorn stritom da vidim mogu li da nađem Boni, i malo sam pržio gume i stvarno brzo skrenuo levo, a tamo su bila prokleta policijska kola! Plava svetla, sirene. Čoveče, u nevolji sam. Hej, Džime? Šta misliš, je l' možeš doći da me izvučeš?' A ja ću reći: 'Deni, kasno je, umoran sam od ovoga. Zašto se jednostavno ne bi smirio i opustio večeras? U zatvoru.'

E, to se Džimu nimalo neće dopasti, ali neće se ni buniti. Tad neće. Ostaće sabran. Kazaće: 'Znam šta hoćeš da kažeš, i u pravu si. Treba da ostanem ovde do kraja svog prokletog života. Ionako je to sjeban život.' Udarće na sentimente i moju saosećajnost. 'U redu je, Džime', reći će. 'Samo me ostavi ovde. Ne brini. Jebiga, i ne marim. Nadam se da ćeš moći da zaspíš.'

U sebi, Deni će ključati od besa zato što neću odmah otići tamo. Neće to pokazati, međutim, zato što zna da sam ja jedini koji će mu pomoći. Zna da ću pozvati svoje ljude i da ću im reći da odu i da ga izvuku, i da će oni to uraditi. Ali neću to učiniti do ujutru, dok ne prođe dejstvo droge.“

Vilijams ni po čemu nije pokazao da mu je nelagodno zbog tog čoveka-tornada koji je upravo projurio kroz njegovu kuću.

„Deni ima dve izrazito različite ličnosti u sebi“, rekao je. „Može da se prebaci iz jedne u drugu kao da okreće stranice

knjige. "Vilijams je govorio o Deniju smireno i nezainteresovano, baš kao što je pre toga govorio o *Voterfordovom* kristalnom lusteru u trpezariji, o portretu Džeremaje Teusa u salonu, i o onom sudijinom sinu i gangsterskoj ribi. Ali nije odgovorio na pitanje koje me je najviše kopkalo: o Denijevom prisustvu u Kući Merse i činjenici da uživa potpunu slobodu u njoj. To nepodudaranje sa svime ostalim bilo je uznemirujuće. Možda mi se videlo na licu šta mislim, jer je Vilijams ponudio nešto kao objašnjenje.

„Imam hipoglikemiju“, rekao je, „i odnedavno se onesvešćujem. Deni ponekad ostaje uz mene kao bebisiter, kad se ne osećam dobro.“

Možda zbog madere, ili zbog atmosfere iskrenosti koju je Vilijams nadahnuo svojim pričama, tek osetio sam slobodu da primetim kako je možda poželjnije onesvestiti se sam nego pustiti tog čoveka da slobodno juri kroz kuću. Vilijams se nasmejao. „U stvari, mislim da se Deni malo popravlja.“

„Popravlja? U odnosu na šta?“

„Pre dve nedelje imali smo sličnu scenu, ali završila se dramatičnije. Deni se tad uzrujao jer se neki njegov prijatelj izjasnio potcenjivački o njegovim kolima, a njegova devojka odbila da se uda za njega. Deni je došao ovamo, pričao o tome i pre nego što sam shvatio šta se događa, šutnuo jedan stočić, bacio bronzanu lampu o zid i tresnuo kristalni bokal za vodu na pod s takvom silinom da je ostalo trajno ulegnuće u podnim daskama od borovine. Ali ni to mu još nije bilo dovoljno. Uzeo je jedan od mojih nemačkih lugera i ispalio metak ka spratu. Onda je izjurio kroz ulazna vrata i ispalio još jedan na Monterey skver, gađajući uličnu lampu.“

Prirodno, pozvao sam policiju. Ali kad je Deni čuo sirene, bacio je pištolj u žbunje, utrčao u kuću, odleteo stepenicama na sprat i uskočio u krevet, sve sa odećom na sebi. Policajci nisu bili više od minuta iza njega, ali kad su stigli gore, Deni se pretvarao da čvrsto spava. Kad su ga 'probudili', odglumio

je zbunjenost i poricao da je išta razbio i da je pucao iz nekog oružja. Ali policajci su primetili sićušne kapi krvi po njegovim rukama, od staklene srčce koja ga je pogodila kad je tresnuo onaj bokal o pod. I tako su ga odveli u zatvor. Mislio sam da će biti sve bešnji što ga duže budem ostavio tamo, pa sam sutradan ujutru otišao, povukao optužbe i izvukao ga.“

Nisam pitao ono što je bilo očigledno: zašto uopšte išta ima s njim? Umesto toga, pitao sam ga nešto što je pobuđivalo veću brigu. „Kažete da je Deni pucao 'iz jednog od' vaših nemačkih lugera. Koliko ih imate?“

„Nekoliko“, odgovorio je Vilijams. „Potrebni su mi radi bezbednosti. Često sam ovde sam, a imao sam i dve pljačke. Drugu pljačku izveo je čovek naoružan poluautomatskom puškom, a ja sam tad spavao gore. Zato sam instalirao alarmni sistem. Dobro dođe kad sam van kuće ili na spratu, ali ne mogu da ga uključim kad idem po kući u prizemlju jer bi alarmirao policiju. Zato držim pištolje na strateškim mestima. Jedan luger je pozadi u biblioteci, drugi u fioci pisaćeg stola u mojoj radnoj sobi, treći u plakaru s posteljinom u hodniku, a smits i veson u dnevnoj sobi. Imam i sačmaru i tri-četiri puške na spratu. Pištolji su napunjeni.“

„To su četiri napunjena pištolja“, rekao sam.

„Znam da je rizično. Ali ja sam kockar. Celoga života sam to bio. Morao sam da budem ako sam hteo da trgujem antikvitetima i restauriram kuće i zadužujem se zbog svega toga. Ali kad se kockam, znam kako da poboljšam svoje izgledе. Dođite da vam pokažem.“

Vilijams me je odveo do malog stola za bekgemon. Uklonio je tablu za bekgemon i zamenio je drugom, običnom, postavljenom zelenim filcom.

„Verujem u kontrolu umom“, rekao je. „Mislim da možemo uticati na događaje mentalnom koncentracijom. Izmislio sam igru pod nazivom 'psiho-kocka'. Veoma je jednostavna. Uzmete četiri kockice i kažete četiri broja između jedan i šest

– na primer: četiri, tri i dve šestice. Onda bacite kockice i ako dobijete bilo koji od svojih brojeva, tu kockicu ostavite da stoji na tabli. Nastavite da bacate preostale kockice sve dok vam sve četiri ne budu stajale na tabli, sa željenim brojevima. Ispali ste ako tri puta zaredom ne dobijete neki od brojeva koji vam trebaju. Cilj je dobiti sva četiri broja u što manje bacanja.“

Vilijams je bio siguran da može da poboljša svoje šanse pukom koncentracijom. „Kocke imaju po šest stranica“, rekao je, „pa imate jednu od šest šansi da dobijete željeni broj kad ih bacite. Ako imate iole više uspeha od toga, znači da pobeđujete zakon verovatnoće. Koncentracija definitivno pomaže. To je dokazano. Tridesetih godina prošlog veka na Univerzitetu Djuk izradili su studiju s mašinom koja je mogla da baca kockice. Najpre su joj zadali da baca kockice kad nikoga nema u zgradi i izašli su brojevi strogo po zakonu verovatnoće. A onda su postavili čoveka u susednu sobu i naložili mu da se usredsredi na razne brojeve, da vide da li će pobediti slučajnost. I pobedio je. Onda su ga uveli u istu sobu, opet se usredsredio i mašina je ponovo pobedila u njegovu korist, čak s većom marginom. Kad je sam on bacao kockice, koristeći posudu, imao je još bolje rezultate. Kad je, konačno, bacao kockice golom rukom, postigao je najbolji rezultat.“

Na osnovu nekoliko rundi koje smo odigrali, nisam mogao da odredim da li „psiho-kocka“ stvarno deluje. Vilijams nije imao nikakvih sumnji da je tako. Video je dokaz toga u svakom bacanju. Kad mi je trebala petica, a dobio sam dvojku, izjavio je: „Aha! Znaite šta je s druge strane dvojke, zar ne? Petica!“

Tu nisam izdržao. „Da smo se kladili, ipak bih izgubio, zar ne?“

„Da, ali gledajte koliko ste blizu bili. Vidite, ista koncentracija zahvaljujući kojoj deluje 'psiho-kocka' utiče tako i na većinu drugih stvari u životu. Nikad u životu nisam bio bolestan izuzev onih običnih povremenih prehlada. Jednostavno ne mogu da se bavim time. Nemam vremena. Biti bolestan je luksuz. Usredsređujem se na to da budem dobro. Deni je

večeras samo malo izbacio paru kroz ventil i nije uradio ništa više od toga zato što sam ga smirio. Usredsredio sam se na to.“

Bio sam u iskušenju da ne pustim ni tu primedbu bez odgovora. Ali bilo je kasno. Ustao sam da pođem. „Zar nije moguće da drugi ljudi usmere svoju mentalnu energiju na vas?“ , upitao sam.

„Stalno to pokušavaju“, rekao je Vilijams s neveselim smeškom. „Rečeno mi je da se mnogo ljudi sa žarom moli i danju i noću da ih pozovem na svoju božićnu zabavu.“

„To mogu da shvatim“, odvratio sam. „Sudeći po onome što sam čuo, to je najbolja zabava u Savani.“

„Pozvaću vas na sledeću pa prosudite sami.“ Vilijams me je fiksirao pogledom koji nisam mogao da pročitam. „Znate da imam dve božićne zabave, ne samo jednu. Obe su svečane. Prva je ona čuvena. O njoj se piše u novinama, na nju dolaze svi koji nešto znače u Savani. Druga zabava je sledeće noći. O njoj novine nikad ne pišu. Ona je... samo za gospodu. Na koju biste voleli da budete pozvani?“

„Na onu“, odgovorio sam, „s manjom verovatnoćom za pucnjavu iz vatrenog oružja.“

Drugo poglavlje

ODREDIŠTE NEPOZNATO

Bilo bi malo nategnuto kad bih rekao da sam otišao u Njujork pa došao u Savanu zbog toga što sam jeo teleću natur šniclu serviranu na podlozi od blanširanog radiča. Ali ima neke veze s tim.

Živeo sam u Njujorku dvadeset godina, pisao i uređivao časopise. Tomas Karlajl mi je jednom rekao da je rad u časopisu niži od posla čistača ulica, ali u Njujorku sredinom dvadesetog veka bio je to ugledan poziv. Pisao sam za *Eskvajer* i radio kao urednik u časopisu *Njujorker*. Uglavnom, početkom osamdesetih u gastronomskom Njujorku procvetala je *nouvelle cuisine*. Svake nedelje su se, uz veliki publicitet, otvarala po dva-tri nova restorana. Dekor je obično bio postmoderno sveden, hrana izvrsna, a cene sve više. Večerati napolju postala je najpopularnija aktivnost u gradu; zamenila je odlazak u diskoteke, pozorišta ili na koncerte. Hrana i restorani bile su teme koje su dominirale u razgovorima. Jedne večeri, dok je konobar deklamovao dugačak monolog o specijalitetima, preleteo sam pogledom cene glavnih jela u meniju – devetnaest, dvadeset devet, trideset devet, četrdeset devet dolara – i palo mi je na pamet da sam prethodno toga dana video isti taj stubac brojeva.

Ali gde? I najednom sam se setio. Video sam ga u novinama za veoma jeftine letove avionom iz Njujorka u gradove širom Amerike. Sećam se da je glavno jelo teletina na radiču koštalo koliko i avionska karta od Njujorka do Luivila ili bilo kojeg od šest gradova na istoj razdaljini. Sa svime što obuhvata večera – pićem, desertom, kafom i napojnicom – svako je te noći platio račun onoliko koliko bi ga koštalo da provede vikend od tri dana u nekom drugom gradu.

Nedelju dana kasnije preskočio sam teletinu i radič i odleteo u Nju Orleans.

Nakon toga sam svakih pet-šest nedelja koristio prednosti jeftinih letova i putovao iz Njujorka u društvu grupice prijatelja zainteresovanih za promenu scene. Jedan od tih izleta za vikend odveo nas je u Južnu Karolinu, u Čarlston. Vozili smo se iznajmljenim kolima, s mapom raširenom na prednjem sedištu. U dnu mape, oko sto šezdeset kilometara južno niz obalu, nalazi se Savana.

Nikada ranije nisam bio u Savani, ali bez obzira na to imao sam živu predstavu o njoj. Štaviše, nekoliko predstava. Najupečatljivija, zato što sam je formirao u detinjstvu, bila je predstava združena sa *Ostrvom s blagom*, knjigom koju sam pročitao kad sam imao deset godina. U *Ostrvu s blagom* Savana je mesto u kojem je kapetan Džon Flint, ubilački gusar plavog lica, umro od ruma pre nego što počne priča. Na samrtničkoj postelji u Savani, Flint urlanjem izdaje poslednju komandu – „*Daj ruma, Darbi!*“ – i predaje mapu zakopanog blaga Biliju Bouns. „*Dao mi ju je u Savani*“, kaže Bouns, „*kad je ležô i umirô.*“ U knjizi je bio i crtež Flintove mape, s velikim X koje je označavalo lokaciju zakopanog blaga. Dok sam čitao, neprestano sam se vraćao na mapu, i svaki put kad bih to činio, podsetila bi me na Savanu, jer je u dnu mape bilo nažvrljano: „*Gorepomenuti D. F. dao je ovo gospodinu V. Bouns. U Savani dvadesetog jula 1754.*“

Sledeći put sam naišao na Savanu u knjizi *Prohujalo sa vihorom*, čija se radnja odigrava sto godina kasnije. Do 1860. Savana

više nije bila gusarska loga kakvu sam zamišljao. Postala je, po rečima Margaret Mičel, „primorski grad plemenitih manira“. Savana je bila van glavne pozornice u *Prohujalom sa vihorom*, baš kao i u *Ostrvu s blagom*. Stajala je hladna i udaljena na obali Džordžije – dostojanstvena, mirna, prefinjena – gledajući s visine na Atlantu, koja je tada bila dvadesetak godina star pogranični grad oko petsto kilometara dalje u kopno. Sa stanovišta Atlante, naročito u očima mlade Skarlet O’Hare, Savana i Čarlston su bili „kao stare bake što se spokojno hlade lepezama na suncu“.

Moja treća impresija o Savani bila je malo čudnija. Stekao sam je s požutelih stranica nekih starih novina kojima je bila obložena unutrašnjost antikne škrinje koju sam držao u podnožju svog kreveta. Bile su to *Savana morning njuz* od 2. aprila 1914. Kad god bih podigao poklopac škrinje, suočio bih se sa ovom kratkom pričom:

TANGO NIJE ZNAK BEZUMNOSTI, SMATRA POROTA

ODLUČENO DA SEJDI DŽEFERSON NIJE UMOBOLNA

Nema indikacija bezumnosti u tangu. Tako je juče ustanovila komisija za mentalne poremećaje, koja je zaključila da je Sejdi Džeferson pri zdravoj pameti. Kad su je nedavno uhapsili, ta žena je navodno plesala tango celim putem do policijske stanice.

I to je cela priča. Nema ničeg više o identitetu Sejdi Džeferson, kao ni o tome zašto je uopšte uhapšena. Zamišljao sam da se napila više nego što treba, od onog ruma preostalog od kapetana Flinta. Šta god da je bilo posredi, čini se da je Sejdi Džeferson skrojena od istog materijala kao junakinja pesme *Hladnokrvnost Hane, vamp žene Savane*. Te dve žene su samo još dodale egzotičnoj slici Savane koja se formirala u mojoj glavi.

Onda je Džoni Merser umro sredinom sedamdesetih godina prošlog veka, pa sam čitao da se rodio i odrastao u Savani. Merser je napisao reči, a ponekad i muziku, za desetine pesama koje sam znao još od detinjstva, nežnih pesama blage rečitosti: *Jeepers Creepers, Ac-Cent-Tchu-Ate the Positive, Blues in the Night, One for My Baby, Goody Goody, Fools Rush In, That Old Black Magic, Dream, Laura, Satin Doll, In the Cool Cool, Cool if the Evening*, i *On the Atchison, Topeka and Santa Fe*.

Prema njegovom nekrologu, Merser nikad nije izgubio kontakt sa svojim rodnim gradom. Rekao je da je Savana „mio, dokon grad za odrastanje jednog dečaka“. Čak i pošto se odselio, zadržao je kuću na obodu grada kako bi mogao da dolazi kad god poželi. Zadnji trem njegove kuće gledao je na plimni potok koji je vijugao kroz široko prostranstvo močvare. U njegovu čast Savana je preimenovala taj potok i nazvala ga po jednoj od četiri njegove nagrađene pesme, za koju je on napisao reči – „Mesečeva reka“.

To su, dakle, bile slike u mojim mentalnim novinama o Savani: od ruma pijani gusari, žene jake volje, prefinjeni maniri, ekscentrično ponašanje, nežne reči i divna muzika. To i lepota imena samog po sebi: Savana.

Moji saputnici su se u nedelju vratili u Njujork, a ja sam ostao u Čarlstonu. Bio sam odlučio da se odvezem kolima dole do Savane, da tamo provedem jednu noć pa da se odande avionom vratim u Njujork.

Budući da nema direktne rute od Čarlstona do Savane, putovao sam u cikcak, kroz močvarnu ravnici južnog dela Južne Karoline. Dok sam se približavao Savani, put se sužavao na magistralni put s dve kolovozne trake, u senci visokog drveća. Povremeno bih naišao na neku tezgu s proizvodima pored puta, i na nekoliko seoskih kuća u zelenilu, ali ni na šta što

bi ličilo na urbanu naseobinu. Glas sa radija u kolima obavestio me je da sam ušao u zonu koja se zove Obalska imperija. „Vremenska prognoza za Obalsku imperiju“, rekao je, „glasi da će najviša temperatura biti oko trideset stepeni, s relativno mirnim morem i blagim talasima kopnenih voda.“

Drveće je naglo ustupilo mesto otvorenoj panorami travnate močvare boje žita. Pravo napred iz ravnice strmo se uzdizao visoki most. S vrha mosta pogledao sam dole, u reku Savanu i u red starih građevina od cigle na drugoj obali, pročeljem okrenutih ka uskom šetalištu. Iza tih zgrada pružala se u daljinu masa drveća, istačkana zabatima, frizovima, vrhovima krovova i kupolama. Kako sam se spustio s mosta, uronio sam u bujno zelenilo vrta.

Sa svih strana su se uzdizali zidovi bujne vegetacije, i u visini se spajali u luk od čipkaste nadstrešnice kroz koju se svetlost probijala u blagu hladovinu. Upravo je bila počela da pada kiša, vazduh je bio topao i sparan. Osećao sam se kao da sam zatvoren u neki polutropski terarijum, zapečaćen od sveta i, iznenada, kao da je od njega udaljen hiljadu kilometara.

Ulice su sačinjavali nizovi gradskih kuća od cigle i štukature, lepe stare zgrade s visokim prednjim tremovima i prozorima sa zatvorenim žaluzinama. Ušao sam na trg sa cvetnim grmljem i spomenikom u sredini. Nekoliko blokova dalje naišao sam na novi skver. Pred sobom sam u daljini video i treći, u liniji sa ovim na kojem sam se upravo nalazio, a onda i četvrti iza njega. S leve i desne strane bila su još dva trga. Skverovi u svim pravcima. Izbrojao sam ih osam. Deset. Četrnaest. Ili ih je bilo dvanaest?

„Postoji tačno dvadeset jedan skver“, kazala mi je kasnije toga dana jedna stara dama. Zvala se Meri Harti. Povezali su nas poznanici iz Čarlstona pa me je očekivala. Imala je sedu kosu i visoko izvijene obrve, zbog čega je izgledala kao da je neprekidno iznenađena. Stajali smo u njenoj kuhinji dok je mešala martini u srebrnom šejkeru. Kad je završila, stavila je

šejker u korpu od pruća. Kazala je da će me povesti na ekskurziju. Bilo je suviše lepo vreme, a ja sam imao premalo vremena u Savani da bismo ga traćili unutra.

Gospođica Harti bila je mišljenja da su trgovi dragulji Savane. Nijedan drugi grad na svetu nema ništa slično trgovima Savane. Ima ih pet na Bul stritu, pet na Bernardu, četiri na Ejberkornu, i tako dalje. Za njihovo postojanje zaslužan je Džejms Ogltorp, osnivač Džordžije, tako je kazala. On je odlučio da Savana bude izgrađena sa skverovima, na osnovu dizajna vojnih logora starih Rimljana, još pre nego što je isplatio iz Engleske – još dok nije znao čak ni to gde će tačno na mapi osnovati Savanu. Kad je stigao februara 1733, odabrao je mesto za grad na vrhu dvanaest metara visoke litice na južnoj obali reke Savane, trideset kilometara ka unutrašnjosti kopna od Atlantika. Već je bio skicirao planove. Ulice će biti postavljene u obrascu mreže, ukrštaće se pod pravim uglom, a na pravilnom rastojanju nalaziće se trgovi. Grad će zapravo postati džinovski geometrijski uređeni vrt. Ogltorp je lično sagradio prva četiri skvera. „Što se trgova tiče“, rekla je gospođica Harti, „najviše mi se sviđa to što kola ne mogu da prelaze preko njihove sredine, nego moraju da idu *ukrug*. Tako saobraćaj mora da teče vrlo ležernim tempom. Trgovi su naše male oaze mira.“

Dok je govorila, zapazio sam u njenom glasu primorski akcenat opisan u *Prohujalom sa vihorom* kao „otegnut, sa slivenim samoglasnicima i umekšanim suglasnicima“.

„Ali zapravo“, kazala je, „cela Savana je oaza. Mi smo izolovani. Slavno izolovani! Mi smo mala enklava na obali – sami za sebe, okruženi jedino močvarama i borovim šumama. Do nas nije nimalo lako doći, kao što ste možda već приметili. Ako dolazite vazdušnim putem, obično morate bar jednom da presedate iz aviona u avion. A ni s vozovima nije mnogo bolje. Mislim da je pedesetih godina neko napisao roman u kojem je to vrlo dobro prikazano. *Pogled s Pompejeve Glave*. Autor je Hamilton Baso. Jeste li ga čitali? Priča počinje tako što se jedan

mladić u Njujorku ukrcava u voz za Pompejevu Glavu i mora da se iskrca u nezgodno vreme, pet ujutru. Pompejeva Glava predstavlja Savanu, i ja nemam nikakve zamerke na to. Mi smo strašno nezgodno odredište!“

Smeh gospođice Harti bio je zvonak kao zvona za vetar. „Nekad je redovno saobraćao voz između Savane i Atlante. *Nensi Henks*. Zatvorili su tu liniju pre dvadeset godina, i nimalo nam ne nedostaje.“

„Zar se ne osećate kao da ste odsečeni?“, upitao sam.

„Odsečeni od čega?“, odvrtila je ona. „Ne, sve u svemu rekla bih da prilično uživamo u svojoj izdvojenosti. Nemam pojma da li je to dobro ili loše. Proizvođači nam se obraćaju da bi testirali svoje proizvode na tržištu Savane – paste za zube i deterdžente i slično – zato što je Savana krajnje otporna na spoljašnje uticaje. A nije baš da nisu *pokušavali* da utiču na nas! Gospode bože, pokušavaju sve vreme. Ovamo dolaze ljudi iz svih krajeva zemlje i zaljube se u Savanu. Onda se presele ovamo i ubrzo počnu da nam govore kako bi Savana mogla da bude življa i naprednija samo kad bismo znali šta imamo i to iskoristili. Ja takve ljude zovem 'Guči karpetbageri'.* Umeju da budu prilično uporni, znate. Čak i nepristojni. Mi se samo ljubazno smešimo i klimamo glavom, ali ne popuštamo ni za centimetar. Gradovi oko nas doživljavaju procvat i postaju urbani centri: Čarlston, Atlanta, Džeksonvil – ali ne i Savana. Ljudi iz osiguravajuće kompanije *Prudenšel* hteli su da ovde smeste svoju upravu još pedesetih godina. To bi otvorilo na hiljade radnih mesta i od Savane napravilo važan centar profitabilnog i nezagađujućeg biznisa. Ali mi smo rekli 'ne'. Preveliko je. Onda su otišli u Džeksonvil. Sedamdesetih godina Đankarlo Menoti je razmatrao Savanu kao stalni dom za svoj

* Engl.: *Carpetbaggers*, oportunistički nastrojeni došljaci; politički kandidati koji bi da se kandiduju u oblasti u kojoj nemaju lokalnih veza. (Prim. prev.)

Spoletto USA festival. I ponovo nismo bili zainteresovani. Pa ga je dobio Charleston. Nije reč o tome da se mi trudimo da budemo teški. Mi jednostavno želimo da sve ostane tačno onako kako jeste!“

Gospođica Harti je otvorila kuhinjski plakar i izvadila dva srebrna pehara. Svaki je umotala u platnenu salvetu i pažljivo ih je položila u korpu od pruća, pored martinija.

„Možda smo uzdržani“, kazala je, „ali nismo neprijateljski nastrojeni. Štaviše, poznati smo po gostoljubivosti, čak i za južnjačke standarde. Znače, Savanu zovu 'grad-domaćica Juga'. Zato što smo oduvek bili grad zabava. Mi volimo društvo. Oduvek smo voleli. Pretpostavljam da je razlog to što smo lučki grad i već dugo prihvatamo i gostimo ljude izdaleka. Život u Savani je oduvek bio lakši nego na plantažama van grada. Savana je bila grad bogatih trgovaca pamukom, koji su živeli u elegantnim kućama udaljeni jedni od drugih tek kratku šetnju. Zabave i prijemi postali su način života i to je gradu dalo poseban pečat. Mi uopšte nismo kao ostatak Džordžije. Imamo jednu izreku: Ako odeš u Atlantuu, ljudi te najpre pitaju čime se baviš. U Mejkonu te pitaju u koju crkvu ideš. U Ogasti te pitaju koje je devojačko prezime tvoje babe. A u Savani te ljudi najpre pitaju šta ćeš da popiješ.“

Potapšala je rukom korpu s martinijem. A ja sam mogao da čujem odjek vike kapetana Flinta koji traži ruma.

„U Savani se oduvek dobro pilo“, nastavila je, „čak i kad se u ostalim delovima Džordžije nije pilo uopšte. Za vreme prohibicije, na Ejberkorn stritu su točili viski iz benzinskih pumpi! O, u Savani ste uvek mogli dobiti piće. To nikad nije bilo nikakva tajna. Sećam se kad sam bila dete, propovednik Bili Sandej je došao u krstaški pohod u ovaj grad. Podigao je platformu u Forsajt parku i svi su išli da ga slušaju. Vladalo je veliko uzbuđenje! Gospodin Sandej je ustao i povikao iz sveg glasa da je Savana *najopakiji grad na svetu!* A mi smo, naravno, mislili kako je to savršeno božanstveno!“

Gospođica Harti mi je dala korpu i povela me kroz predvorje napolje, do mojih kola. Smestili smo korpu na sedište između nas i ona mi je davala uputstva kuda da vozim.

„Odvešću vas u posetu mrtvima“, kazala je.

Upravo smo bili skrenuli na Viktori drajv, dugačak bulevar potpuno natkriven spojenim krošnjama hrastova s kojih je visila španska mahovina. Po sredini je marširala dvostruka kolona palmi, kao neka arhitektonska potpora nadstrešnici od hrastovih krošnji i mahovine.

Okrznuo sam je pogledom ne znajući jesam li je dobro čuo. „Mrtvima?“

„Mrtvi su uvek sa nama u Savani“, odgovorila je. „Kuda god da pogledate, vidite nešto što podseća na ono što je bilo, na ljude koji su nekad živeli. Mi smo veoma svesni svoje prošlosti. One palme na primer. Posađene su u čast vojnika iz Džordžije koji su izginuli u Prvom svetskom ratu.“

Pošto smo se vozili još pet-šest kilometara, skrenuli smo s Viktori drajva na zavojiti put koji nas je odveo do kapije groblja Bonaventura. Pred nama su se ocrtavali obrisi hrastove šume praiskonskih dimenzija. Parkirali smo kola odmah iza kapije i nastavili pešice, da bismo gotovo odmah naišli na veliki mramorni mauzolej.

„Dakle, kad bi se desilo da umrete dok ste u Savani“, kazala je gospođica Harti s nežnim smeškom, „smestili bi vas ovde. To je naša Grobnica stranaca. Podignuta je u čast čoveka po imenu Vilijam Gaston. On je bio jedan od najuglednijih domaćina u Savani, priređivao je najsajnije prijeme i umro je u devetnaestom veku. Ova grobnica je spomenik njegovoj gostoljubivosti. Ima praznu kriptu koja je rezervisana za ljude koji nisu odavde a umrli su za vreme svog boravka u Savani. Tako im se pruža šansa da počivaju u miru na jednom od najlepših grobalja na svetu, dok njihove porodice ne organizuju da ih odnesu.“

Primetio sam kako se nadam da neću osetiti gostoljubivost Savane baš do te mere. Prošli smo pored mauzoleja, avenijom